

ТАКСАНАМІЧНЫ СКЛАД СІНАНТРОПНАЙ ФЛОРЫ ПРЫПЯЦКАГА ПАЛЕССЯ

Мялік А.М.,

малады вучоны Цэнтральнага батанічнага сада НАН Беларусі, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Парфёнаў В.І., акадэмік, доктар біял. навук, прафесар

Важнейшым экалагічным наступствам антрапагенных уздзеянняў на прыроднае асяроддзе з’яўляецца сінантрапізацыя расліннага покрыва і флоры тэрыторыі. Дадзены працэс разглядаецца як пранікненне ў мясцовую флору занесеных чалавекам відаў раслін, якія разам з абарыгеннымі займаюць парушаныя фітацэнозы. Аднак большасць даследчыкаў пад сінантрапізацыяй флоры і расліннасці разумеюць больш глыбокія і незваротныя змены яе натуральнага складу і структуры, што ў выніку прыводзіць да збыднення абарыгеннага ядра флоры, яе агульнай касмапалізацыі і ўніфікацыі [1, 2]. Найбольш істотным наступствам антрапагенных уздзеянняў на натуральную флору і расліннае покрыва Прыпяцкага Палесся, на наш погляд, з’яўляецца пранікненне новых заносных таксонаў, а таксама адаптацыя абарыгенных відаў і расліннага покрыва да ўмоў асяроддзя, змененых або новаствораных у выніку гаспадарчай дзейнасці чалавека [3]. Такім чынам, вывучэнне сінантропнай флоры гэтага важнага прыроднага і гаспадарчага рэгіёна паўднёвай часткі Беларусі мае вялікае тэарэтычнае і практычнае значэнне, чым вызначаецца актуальнасць нашых даследаванняў.

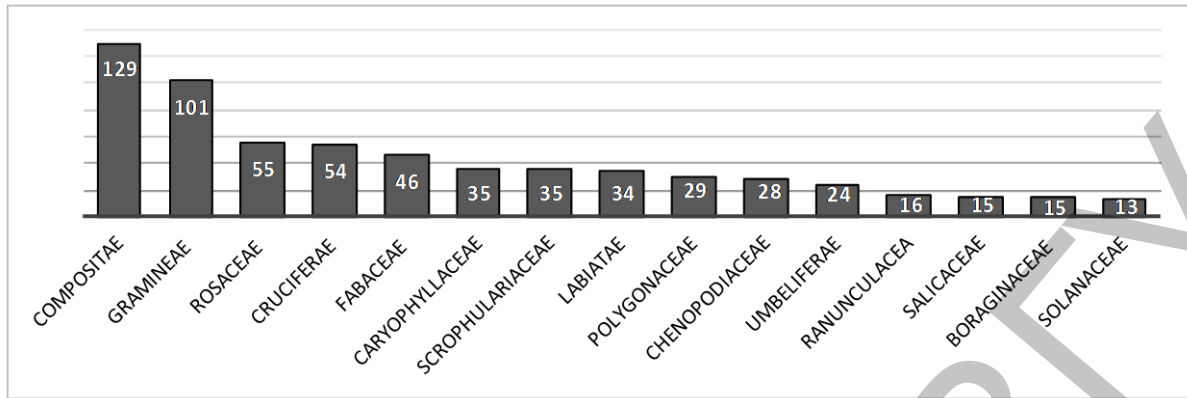
Мэта дадзенай працы – вызначыць асаблівасці таксанамічнага складу сінантропнай флоры Прыпяцкага Палесся.

Матэрыял і метады. У адпаведнасці з вышэй сказаным пры вылучэнні сінантропнага кампанента флоры Прыпяцкага Палесся прымаецца пазіцыя В.В. Пратапопавай [4], згодна з якой да сінантропных адносяцца ўсе віды, якія растуць спантанна ў межах антрапагенных месцапражыванняў і пранікаюць у паўнатуральныя раслінныя супольніцтвы або якія сталі кампанентамі пэўных натуральных фітацэнозаў і іх распаўсюджванню спрыяе антрапагенны прэсінг. У такім жа кантэксце разглядае сінантропны кампанент флоры і П.Л. Гарчакоўскі [3], пад апошнім ён разумее сукупнасць абарыгенных і адвентыўных відаў, якія растуць у парушаных чалавекам фітацэнозах.

Пры складанні відавoga спісу сінантропнай флоры выкарыстаны вынікі ўласных фларыстычных даследаванняў выкананых на тэрыторыі Прыпяцкага Палесся ў 2009–2018 гг., а таксама матэрыялы гербарных калекцый Інстытута эксперыментальнай батанікі імя В.Ф. Купрэвіча НАН Беларусі, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Цэнтральнага батанічнага сада НАН Беларусі і Батанічнага інстытута імя У.Л. Камарова РАН. Таксанамічны аналіз сінантропнай флоры выкананы па стандартным метадыкам [5].

Вынікі і іх абмеркаванне. Згодна з нашымі даследаваннямі сучасны сінантропны кампанент флоры Прыпяцкага Палесся налічвае 899 відаў, якія адносяцца да 438 родаў і 101 сямейства. У іх лік уключаны як абарыгенныя, так і адвентыўныя расліны, якія сустракаюцца ў межах антрапагенных месцапражыванняў і парушаных паўнатуральных раслінных супольніцтваў.

Спектр вядучых сямействаў дадзенай сінантропнай флоры паказаны на малюнку ніжэй. Вядучыя пазіцыі ў ім займаюць сямействы *Compositae*, *Gramineae* і *Rosaceae*, у сувязі з чым разглядаемая флора адносіцца да *Rosaceae*-тыпу. Яе таксанамічная структура больш блізкая да адвентыўнага кампанента [6] і таксама адносіцца да *Cruciferae*-падтыпу. Характэрнае для барэальных флор сямейства *Superaceae* прадстаўлена толькі 12 відамі і знаходзіцца на 16 пазіцыі ў спектры. Аналіз 15 вядучых сямействаў таксама сведчыць, што ў складанні сінантропнай флоры ўдзельнічаюць пераважна адвентыўныя віды паўднёвага паходжання, на што паказваюць высокія пазіцыі тэрмафільных сямействаў – *Fabaceae*, *Chenopodiaceae*, *Umbeliferae* і шэрагу іншых. У цэлым у складзе 10 вядучых сямействаў налічваецца 546 відаў, што складае 60,7% ад іх агульнай колькасці.

Малюнок – Спектр вядучых сямействаў сінантропнай флоры Прыпяцкага Палесся

Аналіз прадстаўленага спектру паказвае, што ва ўмовах дадзенай тэрыторыі лепшую адаптацыйную актыўнасць на антрапагенных месцапражываннях маюць сямействы, характэрныя для арыдных тэрыторый: *Chenopodiaceae*, *Polygonaceae*, *Labiatae*, *Cruciferae*, *Gramineae*, *Rosaceae*, *Caryophyllaceae*. Падобныя заканамернасці характэрныя для сінантропных флор і іншых рэгіёнаў – напрыклад, паўднёвай частцы Прыволжскага ўзвышша [7]. Вядучымі родамі па колькасці відаў з’яўляюцца *Veronica* – 15, *Chenopodium* і *Trifolium* па 12, *Rosa* – 11, *Rumex* і *Artemisia* па 10, *Salix* – 9, астатнія ўтрымліваюць па 7 і менш відаў.

Па відавой насычанасці і парадку размяшчэння вядучых сямействаў разглядаемая сінантропная флора падобная да флор іншых тэрыторый: Магаданскай вобласці Расіі [8], Сярэдняга Урала [9], паўднёвай частцы Прыволжскага ўзвышша [7], паўднёва-ўсходу Украіны [2]. У параўнанні з сінантропнай флорай Беларусі (даследаванні пачатку 1990-х гг.) [10] для Прыпяцкага Палесся выяўлены больш багаты склад (899 відаў супраць 731). Некалькі іншай з’яўляецца і яго таксанамічная структура, што праяўляецца ў больш высокіх пазіцыях сямейства *Fabaceae* і больш нізкіх – *Cruciferae* і *Chenopodiaceae*. Выяўленыя адрозненні можна растлумачыць зменамі ў раслінным покрыве і флоры Беларусі, якія адбыліся за апошнія 30 гадоў, што праяўляецца ў з’яўленні шэрагу новых відаў і іх паступовай натуралізацыі.

Заклучэнне. Атрыманыя звесткі паказваюць, што па відавой насычанасці і парадку размяшчэння вядучых сямействаў сінантропная флора Прыпяцкага Палесся падобна да іншых рэгіянальных флор умеранага пояса Галарктыкі. Яе відавы склад сведчыць, што ў выніку антрапагенных уздзеянняў разглядаемая флора набліжаецца да флор больш паўднёвых (арыдных) тэрыторый.

1. Kornas, J. Oddziaływanie człowieka na florę: mechanizm i konsekwencje / J. Kornas // Wiadom. Bot. – 1981. – Т. 25. – С. 165–182.
2. Бурда, Р.И. Антропогенная трансформация флоры / Р. И. Бурда. – Киев : Наук. думка, 1991. – 168 с.
3. Горчаковский, П. Л. Антропогенные изменения растительности: мониторинг, оценка, прогнозирование / П.Л. Горчаковский // Экология. – 1984. – № 5. – С. 3–16.
4. Протопопова, В. В. Сінантропная флора Украіны і пути ёй развіцця / В. В. Протопопова. – Киев : Наук. думка, 1991. – 202 с.
5. Шмидт, В. М. Статистические методы в сравнительной флористике / В. М. Шмидт. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 176 с.
6. Мялик, А. Н. Сінантропізацыя флоры Прыпятскага Полесся як паказатэль ёй антропогеннай трансфармацыі / А. Н. Мялик, В. И. Парфенов // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. біял. навук. – 2018. – Т. 63, № 3. – С. 276–285.
7. Березуцкий, М. А. Антропогенная трансформация флоры южной части Приволжской возвышенности : автореф. дис. ... д-ра биол. наук : 03.00.05 / М. А. Березуцкий ; Воронежск. гос. ун-т. – Воронеж, 2000. – 36 с.
8. Лысенко, Д. С. Сінантропная флора Магаданскай вобласці / Д. С. Лысенко. – Магадан : СВНЦ ДВО РАН, 2012. – 111 с.
9. Третьякова, А. С. Сінантропная флора Сярэдняга Урала / А. С. Третьякова. – Екатеринбург : Изд-во «Екатеринбург», 2001. – 148 с.
10. Третьяков, Д. И. Роль сінантропнага кампанента ў фарміраванні флоры Беларусі : автореф. дис. ... канд. биол. наук : 03.00.05 / Д. И. Третьяков ; Ин-т эксперим. бот. им. В. Ф. Купревича АН БССР. – Минск, 1990. – 20 с.